

Update ฟ้าทะลายโจร : สมุนไพร Champion Products ปี 2560

อาจารย์บุญญารัช ชาลิผาย

หลักสูตรการแพทย์แผนไทย สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยอุษายา

ปัจจุบันรัฐบาลไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักและให้ความสนใจถึงความสำคัญของการพัฒนาสมุนไพรไทยซึ่งเป็นภูมิปัญญาและทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ จึงกำหนดให้มีการจัดทำแผนการพัฒนาที่เป็นระบบอย่างยั่งยืน โดยมีวิสัยทัศน์คือสมุนไพรเพื่อความมั่นคงทางสุขภาพและความยั่งยืนของเศรษฐกิจไทยตามแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพร ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560 – 2564 ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมผลิตผลของสมุนไพรไทยที่มีศักยภาพตามความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายของยุทธศาสตร์คือ ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรแปรรูปเบื้องต้นอย่างมีคุณภาพ ปริมาณวัตถุดิบสมุนไพรที่มีคุณภาพ มีความเพียงพอใกล้เคียงต่อความต้องการใช้ของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมและอนุรักษ์สมุนไพรให้คงไว้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายคือ มีการปลูกสมุนไพรที่ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด มีแผนที่ความเหมาะสมของที่ดินสำหรับปลูกสมุนไพรอย่างน้อย 30 ชนิด มีฐานข้อมูลพื้นที่ปลูกสมุนไพร 1 ฐานข้อมูล และมีกลุ่มเกษตรกร สหกรณ์วิสาหกิจชุมชน ได้รับการส่งเสริมการแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว ณ สถานที่ปลูกและการผลิตภัณฑ์อย่างง่ายในระดับชุมชน และยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างความเข้มแข็งของการบริหารและนโยบายของภาครัฐ เพื่อการขับเคลื่อนสมุนไพรอย่างยั่งยืน ตามมาตราการที่ 5 การส่งเสริมและพัฒนาสมุนไพร Product Champion สมุนไพรที่มีศักยภาพสูงทั้งในด้านการผลิตและการนำไปใช้ สมุนไพร Champion Products ได้แก่ ขมิ้นชัน กวาวเครือขาว กระชายดำ บัวบก ฟ้าทะลายโจร และมะขามป้อม ซึ่งขมิ้นชันและฟ้าทะลายโจรจัดเป็น First-Line Drug ในบัญชียาหลักแห่งชาติ นอกจากนี้ใน พ.ศ.2560 รัฐบาลได้ประกาศสมุนไพร Quick Win 4 ชนิด ได้แก่ บัวบก ขมิ้นชัน กระชายดำ และไพล

ฟ้าทะลายโจร : First-Line Drug สำหรับโรคหวัด (Common Cold)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์: ฟ้าทะลายโจรเป็นพืชล้มลุก สูงประมาณ 30-60 เซนติเมตร ลำต้นตั้งตรง ใบเดี่ยว สีเขียวเข้ม เป็นมัน

ดอกสีขาวออกเป็นช่อใหญ่ที่ปลายกิ่งและชอกใบ ผลเป็นฝักรูปทรงกระบอก เมล็ดมีขนาดเล็ก แบบ รูปไข่ สีน้ำตาลแดง

การเพาะปลูก ฟ้าทะลายโจรมีการปลูกแบบหว่าน แบบโรยแบบหยอดเมล็ด แบบปลูกโดยใช้กล้า

สารสำคัญที่พบในฟ้าทะลายโจร: มีหลายกลุ่ม เช่น สารในกลุ่มเทอร์ปีน ฟลาโวนอยด์ แซนโทน ฟีนิลโพร พานอยด์ และสเตียรอยด์ ทุกส่วนของต้นจะสารในกลุ่มเทอร์ปีนและฟลาโวนอยด์ ในรากจะพบสารกลุ่มแซนโทน ในส่วนที่เหนือดินของฟ้าทะลายโจรจะพบสารออกสำคัญในกลุ่มไดเมอร์ปีนแลกโตน

ฟ้าทะลายโจรเป็นที่ใช้มาตั้งแต่โบราณ ส่วนที่ใช้เป็นยา จะเป็นส่วนที่เหนือดิน ทุกส่วนของฟ้าทะลายโจรมีรสขม ฟ้าทะลายโจรมีการใช้เพื่อบรรเทาและรักษาอาการหรือโรคตามตำรับยาของประเทศต่าง ๆ ดังนี้

แหล่งข้อมูล	บรรเทาและรักษาอาการหรือโรค
อายุรเวท	อาการไข้ โรคตับ อาการเวียนศีรษะแบบหมุนหรือโคลงเคลง
ญี่ปุ่น	อาการไข้ ไข้หวัด
มาเลเซีย	เบาหวาน ความดันโลหิตสูง
สแกนดิเนเวีย	อาการไข้ ไข้หวัด
การแพทย์แผนบังกลาเทศ	ท้องเสียเฉียบพลัน เบื่ออาหาร อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ มีลมหรือก๊าซในกระเพาะ ร่วมกับอาการแสบร้อนที่หน้าอกหรือลิ้นปี่ ฟอกลอहित ไข้หวัด อ่อนเพลีย ไข้หวัด ไอ อ่อนเพลีย เบาหวาน โรคบิด การบวม น้ำ อาเจียน อาการไข้ ปวดศีรษะ ถ่ายพยาธิ อาหารไม่ย่อย ตกขาว ตับพิการ ไม่อยากอาหาร ปริมาณสุจิต่ำ ติดเชื้อที่ระบบทางเดินปัสสาวะ ติดเชื้อที่ปอด มาลาเรีย คออักเสบ ความผิดปกติทางเพศ โรคผิวหนัง ม้ามโต ไช้น้ำสอัสเสษชนิดไม่ซับซ้อน อาการเวียนศีรษะแบบหมุนหรือโคลงเคลง
การแพทย์แผนจีน	อาการอักเสบ อาการไข้ แผลไหม้ ฝี ฟีกบัว ปากมดลูกอักเสบ ไข้สูงไข้ ไข้หวัด ไอมีเสมหะ ล้างพิษ ลดบวม โรคบิด ผื่นผิวหนังอักเสบ ไข้สมองอักเสบบี ไวรัสตับอักเสบ โรคถุงสวัด กล้องเสียงอักเสบ คางทูม แผลเป็นวงใต้ผิวหนังในทารกแรกเกิด โรคผิวหนังภูมิแพ้ การอักเสบในอุ้งเชิงกราน ปอดบวม การติดเชื้อทางเดินหายใจ งูกัด หูชั้นกลางอักเสบ ต่อมทอนซิลอักเสบ ช่องคลอดอักเสบ
การแพทย์แผนอินเดีย	เบาหวาน โรคบิด ลำไส้อักเสบ โรคจากพยาธิ โรคกระเพาะ โรคติดเชื้อที่ผิวหนัง (ยาลเฉพาะที่) งูกัด (ยาลเฉพาะที่)
การแพทย์แผนไทย	อาการไข้ ไข้หวัด ท้องเสียแบบไม่ติดเชื้อ
การแพทย์แผนยูนาไน	ถ่ายพยาธิ ด้านการอักเสบ ลดไข้ ยาระบาย ผาดสมาน ขับลม อาการไข้เรื้อรังและไข้ตามฤดู การพักผ่อนหลังอาการไข้ ขับปัสสาวะ โรคบิด อาหารไม่ย่อยร่วมกับท้องอืดท้องเฟ้อจากมีลมหรือมีก๊าซในกระเพาะ ขับระดู ทำให้ผิวอ่อนนุ่ม บำรุงกระเพาะและตับ อาการอ่อนเพลีย โรคหนองใน โรคลำไส้แปรปรวน โรคเรื้อน เบื่ออาหาร บรรเทาอาการปวดแน่นท้อง โรคหืด ผื่นผิวหนัง
สมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน	รักษาอาการท้องเสีย ลดไข้ และรักษาฝี แผลพุพอง
บัญชียาหลักแห่งชาติ(ยาจากสมุนไพร) พ.ศ.2560	บรรเทาแก้อาการแก้ท้องเสียที่ไม่เกิดจากการติดเชื้อ เช่น อุจจาระเป็นมูกหรือมีเลือดปน เป็นต้น บรรเทาอาการเจ็บคอ บรรเทาอาการโรคหวัด เช่น เจ็บคอ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เป็นต้น
องค์การอนามัยโลก(WHO)	ลดไข้ บรรเทาอาการโรคหวัด รักษาอาการท้องเสีย

การศึกษาทางเภสัชวิทยา

ฤทธิ์	การทดลอง	ผงยา/สารสกัด	ผลที่ได้
ลดการบีบตัวหรือการหดเกร็งของทางเดินอาหาร	กล้ามเนื้อส่วนปลายของหนูตะเภา	สารสกัดน้ำ 50% แอลกอฮอล์ และ 85 % แอลกอฮอล์ 500 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร	ลดการบีบตัวที่เกิดจากการกระตุ้นด้วย acetylcholine, histamine, serotonin และ barium chloride ได้
ต้านอาการท้องเสีย	หนูถีบจักร	สารสกัด 85% แอลกอฮอล์ 500, 1,000 และ 2,000 มิลลิกรัม/กิโลกรัม	ป้องกันการเกิดท้องเสียจากการถูกกระตุ้นด้วยย่น้ำมันละหุ่งและ magnesium sulfate
ลดไข้	หนูขาวที่ได้รับฮีสต์	สารสกัดแอลกอฮอล์ 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม	ไข้ลดลง โดยให้ผลเทียบเท่าหนูที่กินแอสไพรีน 200 มิลลิกรัม

ฤทธิ์	การทดลอง	ผงยา/สารสกัด	ผลที่ได้
ต้านอาการอักเสบ	หนูที่ถูกเหนี่ยวนำให้อุ้งเท้าวมโดยการฉีฉน	ผงใบฟ้าทะลายโจรสารสกัดแอลกอฮอล์และสารสกัดน้ำของฟ้าทะลายโจร	ยับยั้งการเคลื่อนที่ของเม็ดเลือดขาวและยับยั้งการเกิด granuloma ด้วย
	หนูที่ถูกเหนี่ยวนำให้อุ้งเท้าวมโดยการฉีฉน	สารสกัดคลอโรฟอร์มจากลำต้นฉีดสารสกัด 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม	ลดการอักเสบอุ้งเท้าได้ใกล้เคียงกับหนูที่ได้รับยา ibuprofen
ต้านเชื้อแบคทีเรีย	แบคทีเรียก่อโรคในระบบทางเดินอาหาร	สารสกัดน้ำของฟ้าทะลายโจร	ยับยั้งการเจริญของเชื้อ Eschericia coli, Proteus vulgaris, Klebsella pneumonia, Salmonella typhi, Shigella flexneri, Enterobacter aerogenes และ Pseudomonas aeruginosa ได้
ต้านเชื้อไวรัส	เชื้อไวรัสเอ็บสไตน์บาร์(Epstein-Barr virus) ในเซลล์ P3HR1	สารสกัดแอลกอฮอล์ของฟ้าทะลายโจรขนาด 25 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร	ยับยั้งการเจริญได้
ต้านมาลาเรีย	หนูสายพันธุ์ ICR ที่ติดเชื้อ Plasmodium berghei	สารสกัดฉีดเข้าช่องท้อง 10-500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม	ยับยั้งการเจริญของเชื้อได้
ระบบภูมิคุ้มกัน	ระบบภูมิคุ้มกันต่อ เซลล์เม็ดเลือดแดงในหนูถีบจักร	สารสกัดแอลกอฮอล์	กระตุ้นระบบภูมิคุ้มแบบจำเพาะและแบบไม่จำเพาะ
ปกป้องตับ	พิษของ thioacetamide ในหนู	สารสกัดแอลกอฮอล์ 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม	ป้องกันการเกิดพิษจากthioacetamide ได้
ต้านเบาหวาน	หนูโรคอ้วนที่ถูกเหนี่ยวนำให้เป็นเบาหวานด้วย Streptozotocin	สารสกัดแอลกอฮอล์ 500 มิลลิกรัม/กิโลกรัม	
ต้านออกซิเดชัน		สารสกัดน้ำ	เพิ่มระดับเอนไซม์ที่เกี่ยวข้องกับกลไกการออกฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน

ข้อห้ามใช้

ห้ามใช้ในผู้ที่แพ้ฟ้าทะลายโจร สตรีตั้งครรภ์และให้นมบุตรไม่ควรใช้ เนื่องจากมีรายงานว่า ใ้ทำแท้งได้ และอาจทำให้เกิดทารกวิรูปได้ ผู้ป่วยที่มีประวัติเป็นโรคไตอักเสบจากการติดเชื้อ ผู้ป่วยโรครุนมาห้มาติก ผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บคอจากการติดเชื้อเชื้อ แบคทีเรียและมีอาการรุนแรง เช่น มีตุ่มหนอง ในคอ มีไข้สูง หนาวสั่น เป็นต้น

ข้อควรระวังในการใช้

ฟ้าทะลายโจรอาจทำให้เกิดอาการแพ้ได้ โดยมีอาการตั้งแต่ ผื่นคัน ลมพิษ จนถึงอาการช็อกจากการแพ้อย่างรุนแรง หากใช้ฟ้า

ทะลายโจรติดต่อกัน 3 วัน แล้วไม่หายหรือมีอาการรุนแรงขึ้นระหว่างใช้ยา ควรหยุดใช้แล้วไปพบแพทย์

อาการไม่พึงประสงค์

อาจทำให้เกิดอาการผิดปกติของทางเดินอาหาร เช่น ปวดท้อง ท้องเดิน คลื่นไส้ เบื่ออาหาร วิงเวียนศีรษะ ใจสั่น อาจเกิดลมพิษได้ และอาจเกิดอาการแพ้อย่างรุนแรงได้

ที่มา : สมุนไพร Champion Products. ภาควิชาเภสัชวินิจฉัย คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.กรุงเทพฯ.บริษัท บุญญศิริการทิพย์ จำกัด,2560